

JYVÄSKYLÄ UNIVERSITY
SCHOOL OF BUSINESS AND ECONOMICS

Viljelijät ruokajärjestelmän kestävyyssiirtymässä

Irene Kuhmonen

Jyväskylän yliopiston Kauppakorkeakoulu

MTK:n vastuullisuuswebinaari 12.2.2024

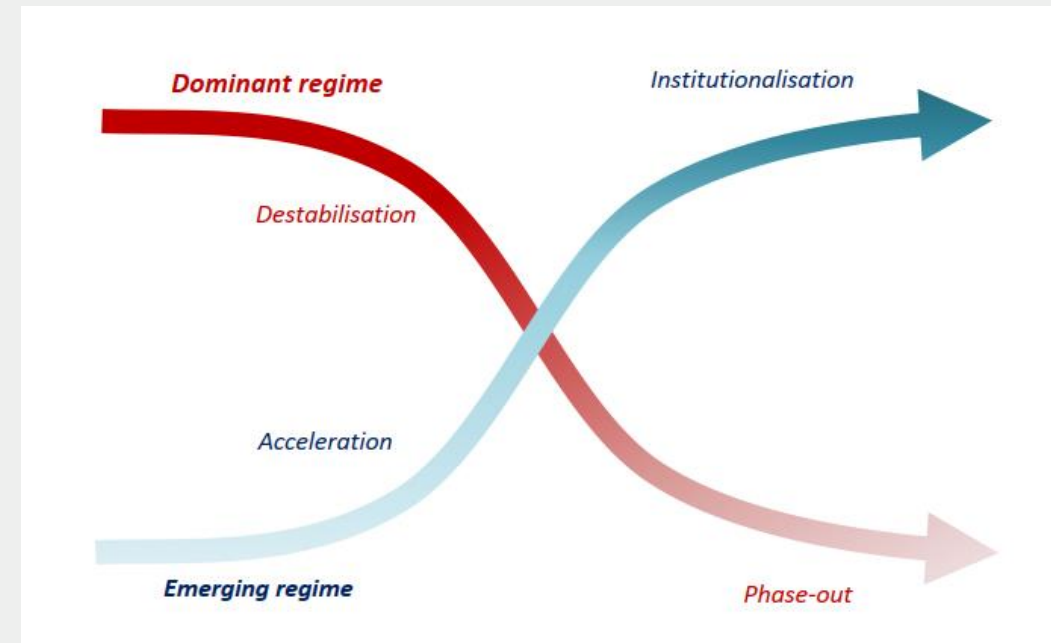
Taustaa

- Tutkijatohtori Jyväskylän yliopiston Kauppakorkeakoulussa, ympäristöjohtamisen oppiaineessa
 - / Tutkimusaiheina ruokajärjestelmä, luonnonvarojen kestävä käyttö, alkutuotanto, maaseutu kestävyys siirtymässä
- Hanke: Biodiful – luonnon monimuotoisuutta kunnioittava johtajuus
 - / <https://biodiful.fi/>
- Menneitä hankkeita:
 - / <https://www.ruokavarma.info/>
 - / <https://www.kestavamaaseutu.info/>
- Asun Vesannolla Pohjois-Savossa maatilalla, jolla harjoitetaan metsätaloutta ja heinäviljelyä omiin tarpeisiin

Mikä kestävyys siirtymä?

- Yhteiskunnan (tai sen osajärjestelmän) perustavanlaatuinen muutos kohti kestävämpää organisoitumista
- Tarkoittaa käytännössä muutoksia kaikissa näissä osa-alueissa
 - / Tuotannon tavat
 - / Kulutuksen tavat
 - / Yhteiskunnan aineellinen infrastruktuuri
 - / Ainevirrat (ravinteet, energia)
 - / Instituutiot ja valtasuhteet
 - / Asenteet, arvot, kulttuurit
 - / ...

JSBE

Ruokajärjestelmä organisoituu ruokaregiimeiksi

- Regiimi = tietyssä aikana vallalla oleva systeemin organisointitapa, jota pitävät yllä tietyt institutionaaliset säännöt
- Kestävyyssiirtymä = regimisiirtymä
- Regiimin kypsyessä sen säännöt luovat syvenevää polkuriippuvuutta, joka lopulta heikentää järjestelmän resilienssiä

Paikallinen ravinne- ja energiaperusta

Yli paikallinen ravinne- ja energiaperusta

Laajentumisregiimi 1334-1721

Viljelyala laajenee asutuksen mukana
Kruunu ja aatelisto vievät resursseja

Kato, suuret kuolonvuodet 1695-1697 (25 %)
Suuri Pohjan sota 1700-1721

Edistysregiimi 1722-1868

Nopea väestönkasvu, torppia, tietoa (lukutaito)
Ravinteet niityiltä ja kaskista

Ravinnepuute, kato, suuret nälkävuodet 1867-1868 (8 %)

Karjatalousregiimi 1869-1918

Karjatalous kasvaa, pelloilta rehua, metsistä rahaa
Vapaakauppaa, tuontia ja vientiä

Vapaakaupan loppu, sisällissota 1918, ruokapula

Esimoderni regiimi 1919-1944

Torppareille itsenäisyys, fossiilitalouden alku
Protektionismi, omavaraisuus ja tuki

Sodat 1939-1945, säännöstely, ruokapula

Modernisaatioregiimi 1945-1994

Asutusta, fossiilipanoksia ja koneita
Protektionismi, omavaraisuus, tuki ja rajoittaminen

Lama, 100.000 ihmistä leipäjonoihin

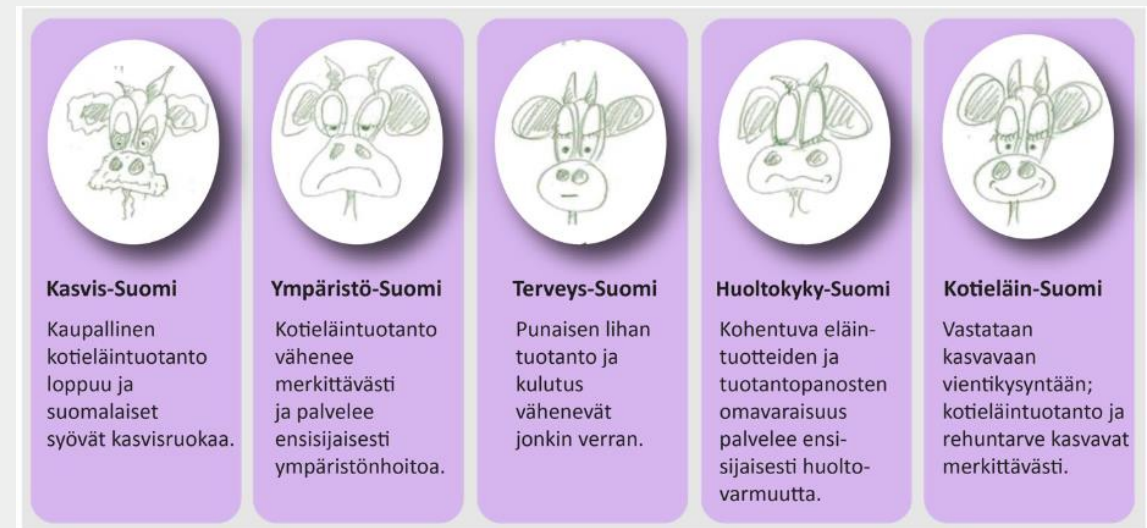
Globalisaatioregiimi 1995-

Ympäristönäkökulma syrjäyttää sosiaalisen
Vapaakauppaa, keskinäisriippuvuutta

Kestävyyssiirtymä ruokajärjestelmässä?

- Ei yksimielisyyttä siitä mitä kestävyys siirtymä ruokajärjestelmän kontekstissa tarkoittaa
 - / visio ruokajärjestelmän tulevasta organisoitumismallista puuttuu
 - / ”Kestävämpi” ei ole riittävä vastaus
- Esim. kotieläintuotannon tulevaisuuskuvat
 - / Kestävyyssargumentein voidaan perustella sekä vegaaniruokavalioon siirtymistä että kotieläintuotannon kaksinkertaistamista
 - / <https://www.luke.fi/fi/projektit/kotietu>
- Kestävyyssiirtymä ei todennäköisesti onnistu nykyisen järjestelmän viilaamisella – miten onnistuu hallittu siirtymä?

Kestävyys liiketoimintamallina ja – mahdollisuutena?

- Maatalouden liiketoiminnan edellytyksistä kestävyys siirtymän kontekstissa puhutaan liian vähän
- Jotta kestävyys siirtymä voisi tapahtua, kestävien liiketoimintamallien täytyy olla kannattavia (kannattavampia kuin kestäättömien)
- Miten talous- ja ympäristöulottuvuudet sopivat yhteen tilatasolla?

Mitkä tilat kykenivät yhdistämään hyvän taloudellisen suoriutumisen hyvään ympäristösuoriutumiseen?

(data vuodelta 2010)

Kuhmonen 2020

Miten tilojen kehittämisorientaatio kytkeytyy ympäristöorientaatioon?

(Data Itä-Suomesta vuodelta 2018)

Sinnittelijät (37%)

Kasvinviljelytiloja; maatalouden rooli toimeentulon kannalta pieni; tyytyväisiä kannattavuuteen, ei kehittämispyrkimyksiä, ei kunnianhimoa ympäristöasioiden suhteen

Sopeutujat (31%)

Korkea maataloustulo ja riippuvuus maataloudesta, tyytyväisiä kannattavuuteen, isoja karja- ja puutarhatiloja, kasvustrategia, sitoutuneita kestävyysnäkökohtien edistämiseen, korkeasti koulutettuja

Muuttuvat (8%)

Uusien mahdollisuuksien etsijöitä, monipuolistajia, isoja tiloja, pyrkimys saada maataloudesta isompaa tuloa (tyytymättömyys kannattavuuteen), pyrkimys yhdistää taloudellinen kannattavuus ja ympäristökestävyys, hyödyntävät aktiivisesti erilaisia tukimuotoja, korkeasti koulutettuja

Luopujat (24%)

Aikovat luopua maataloudesta, ei jatkajia (metsitys/myynti/vuokraus), pieniä tiloja, vanhoja, jäähdyttelijöitä, pieni maataloustulo, tyytymättömiä kannattavuuteen

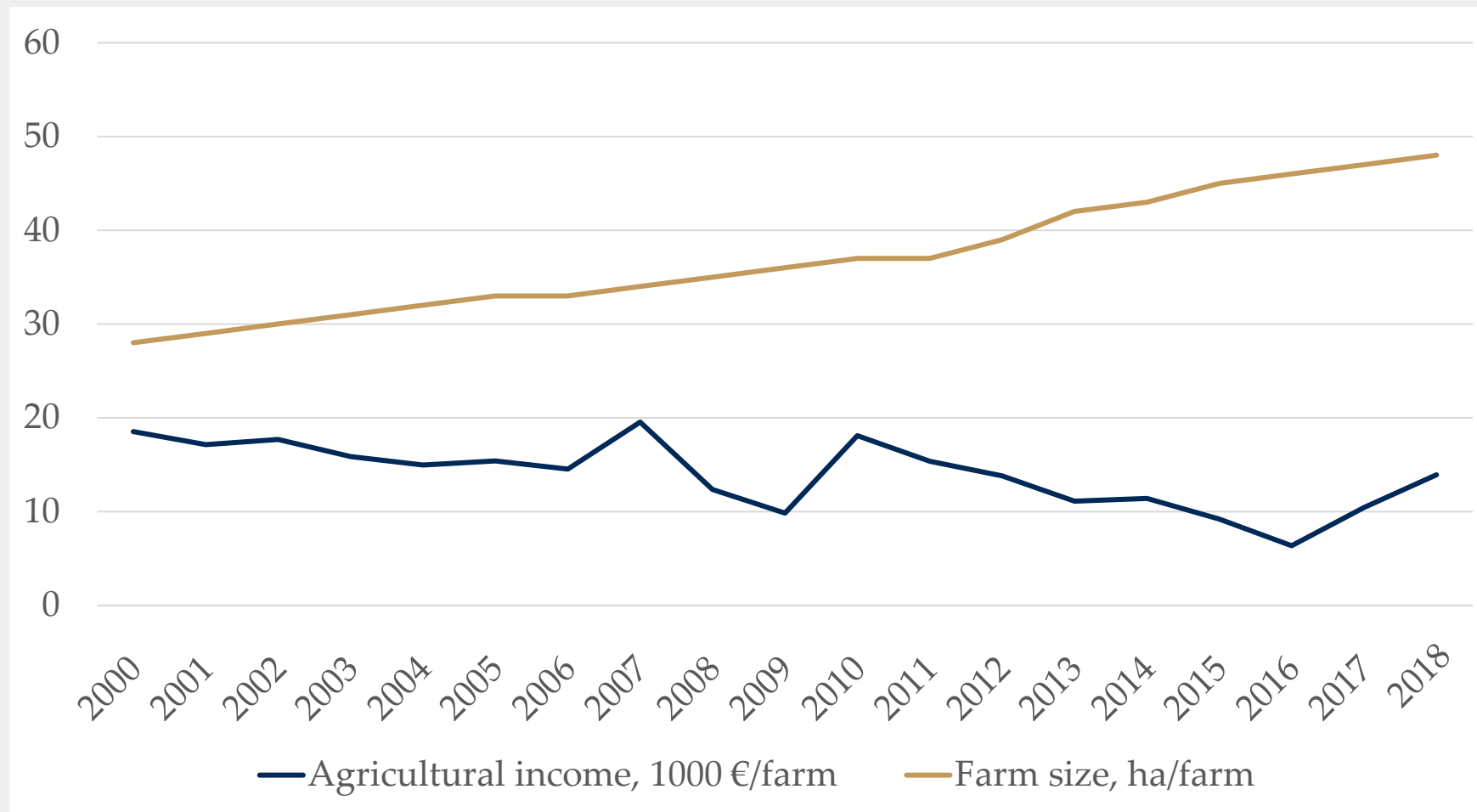
Mikä viljelijöiden rooli kestävyyssiirtymässä on?

- Tilan kehittämispyrkimykset ja ympäristöorientaatio kulkevat käsi kädessä – ne viljelijät, jotka ovat sitoutuneita maatalouteen elinkeinona, pyrkivät kehittämään tilaansa kokonaisvaltaisesti
- Etenkin maataloudesta toimeentulossaan riippuvaiset viljelijät pyrkivät mukautumaan järjestelmän sääntöihin, mukaan lukien ympäristöasiat
- Miksi se ei riitä?

Tilakoon ja maataloustulojen kehitys

(2000-2018, kiintein hinnoin; Luken tilastot)

Mikä määrittää järjestelmän toimintaa?

- Kaikki järjestelmät organisoituvat tiettyjen sääntöjen ympärille
- Nykyisen ruokaregiimin organisoitumista määrittävät **kasvu**, **keskittyminen** ja **tehostuminen**
 - / Taustalla fossiilinen metabolia ja kasvuhakuisuus
- Kestävyyshaasteisiin pystyy vastaamaan näiden järjestelmäsääntöjen puitteissa vain rajoitetusti
 - / Irrottautuminen fossiilisesta aineenvaihdunnasta erittäin vaikeaa sekä järjestelmä- että tilatasolla
 - / Kasvu ja keskittyminen johtavat kasvavaan tilakokoon, tuotannon tehostumiseen ja tuotantorakenteen keskittymiseen ja eriytymiseen
 - / Pitkälle vietyinä tehostuminen ja keskittyminen ovat haitallisia kehityskulkuja ympäristötavoitteiden kannalta

Miksi ympäristötavoitteita ei voi saavuttaa nykyjärjestelmän sääntöjen puitteissa?

1. Keskittyminen on seurausta fossiilimetaboliasta → bio- ja kiertotalouden pohjalle rakentuvan järjestelmän pitäisi olla nykyistä paikallisemmin organisoituva, jotta energia- ja ravinnehuolto voi toimia
 - / *Viljelijät eivät voi yksin päättää ruveta rakentamaan paikallista järjestelmää, jos järjestelmätaso ei tarjoa sille kannusteita*
2. Talouskasvu edellyttää kulutuksen kasvua → jotta kulutus voi kasvaa, pienempi osa kulutusmenoista käytetään välttämättömyyshyödykkeisiin
 - / *Talouskasvu ei tapahdu irrallaan materiaalisesta todellisuudesta, ja näyttäytyy tilatasolla kasvun pakkona ja rakennekehityksenä*
3. Luonnon monimuotoisuutta ei voida lisätä jatkuvaan tehostamiseen pohjautuvassa järjestelmässä
 - / *Ruoantuotanto pystyy osaltaan ylläpitämään luonnon monimuotoisuutta, mutta se edellyttää maisemarakenteen monipuolistumista ja laiduntajien hyödyntämistä – järjestelmän säännöt ohjaavat toimimaan täysin päinvastaisesti*

Mikä neuvoksi?

1. Maataloudella on toimialana potentiaalia tuottaa paitsi ruokaa, myös ympäristöhyötyjä, erityisesti luonnon monimuotoisuuteen liittyen
 - / Maatalous pitää yllä elinympäristöjä joita ei olisi enää olemassa ilman ihmisen vaikutusta (kesannot, laitumet, niityt, pientareet...)
2. Maatalouden potentiaalin valjastaminen vaatii järjestelmän sääntöjen muuttumista (kestävyysmurros = regiimisiirtymä)
 - / Tavoitteeksi pitäisi ottaa ekologinen tehokkuus ruoantuotannossa, ei pelkästään fossiilisen aineenvaihdunnan puitteissa määrittyvä taloudellinen tehokkuus
3. Maatalouden kannattavuusongelmien juurisyyt ovat samoja kuin kestävyysongelmien – kasvu ja keskittyminen
 - / Juurisyytä ei voi poistaa kysymättä, miksi järjestelmä toimii niin kuin se toimii
4. Jotta järjestelmän sääntöjä voitaisiin muuttaa, tarvitaan näkemys uudesta järjestelmästä
 - / Jos ei tätä, niin mitä? Millaista järjestelmää voimme sitoutua rakentamaan?

Kiitos!

irene.a.kuhmonen@jyu.fi

